

CONSTRUCȚIILE ȘI DOMENIILE MILITARE CA PATRIMONIU AL ARMATEI A 4-A “TRANSILVANIA”

EVOLUȚIA CONSTRUCȚIILOR MILITARE DIN CELE MAI VECHI TIMPURI PÂNĂ LA 1830

Ion Silion

O componentă de bază a istoriei militare a poporului român o constituie istoria construcțiilor și domeniilor militare, iar evoluția lor fiind strâns legată de nivelul de dezvoltare al oștirii și cerințelor ei privind apărarea țării și adăpostirea trupelor.

Primele exemple referitoare la construirea marilor lucrări de apărare, în mersul istoriei, perioada veche ne face cunoscut cel mai vechi șanț adânc de 1,20 m cu lățimea de 1,80m (la Cuina Turcului – Cazanele Mari).

Construcțiile de apărare evoluează, la începutul mileniului III î.e.n. apărând elemente noi: valul de apărare și palisada, în același timp apărând și diferențieri referitoare la modul de organizare a lucrărilor de apărare.

Lucrările de apărare, adăpostire și depozitare au evoluat din punct de vedere al complexității și tehnologiilor folosite concomitent cu dezvoltarea uneltelor și armelor , de la mici șanțuri de apărare la cele mari și chiar duble, cu valuri întărite, astfel că la sfârșitul mileniului III să se ajungă la construirea de lucrări puternice, așezări întărite, dar și cetăți exclusiv pentru scopuri militare, implicând în realizarea lor forță de muncă multă și un consum mare de materiale.¹

Pe valea Mureșului inferior, începând cu secolul al XII î.e.n., s-au realizat unele lucrări de dimensiuni foarte mari (Teleac- Jud. Alba), folosind ca materiale cărămida arsă ușor pentru zidirea pereților, iar la acoperișuri șindrila sau țigla.

---

¹ *Armata a IV – a “TRANSILVANIA”*, *Istoria unei jumătăți de veac (1945-1999)*, vol. IV, Ed. Dacia, Cluj Napoca, 1999, p.314. (în continuare: *Armata a IV-a...*).

Procesul construcțiilor de consolidare a rezistenței valurilor de pământ, a fost generalizat, treptat de geto-daci, ei adoptând soluții tehnice ingenioase, construind lucrări de apărare pe înălțimi cu pereți abrupti greu accesibile ca cele de la Frumușeni, Munar, Cornești (Jud.Timiș), Sighetul Marmației, Lozna (Jud.Salaj), Mediaș (Jud.Sibiu) etc.

În stravechea vatră a dacilor, în ultimul secol al erei vechi, armata geto-dacă condusă de **Burebista**, apoi de **Decebal**, ia măsuri de construire a unor cetăți cu funcția de forturi de apărare. Astfel s-au construit cetăți ca obstacole deosebit de puternice în vederea iminentei confruntări cu statul roman, în locuri dominante prin poziția lor greu accesibilă datorită terenurilor puternice prin zidurile masive și bastioane, adică a " **munților întăriți cu ziduri**", după cum ne-a lăsat scris *Dio Cassio*: „ *Cetățile geto-dacice aveau totuși foarte mari dezavantaje, deoarece în nici una dintre ele nu se găseau izvoare de apă și nici pânze freatice la o adâncime cât de cât acceptabilă. Acest fapt sugerează, că ele nu au fost construite pentru a înfrunta un dușman de talia armatei romane, care știa să organizeze asedii de durată*”².

Cu timpul, la tot mai multe cetăți geto-dacice, au apărut ziduri din piatră cioplită, datorită intervenției specialiștilor în astfel de construcții, care au folosit materialul brut necesar construcțiilor nu din apropierea cetăților, ci din carierele de piatră situate la mare distanță. Acest fapt denotă implicarea anticipată a unui calcul estimativ al numărului de părți componente, o predimensionare și stabilire a formei acestora. Astfel, piatra necesară pentru construcția cetăților Costești, Blidaru, Piatra Roșie și Apoulon s-a extras dintr-un deal situat pe Valea Streiului (aproape de Călan).

Pentru cazare, comandanții cetăților – care aveau și atribuții privind întreținerea construcțiilor militare - au construit turnuri-locuință care la parter, aveau

---

² *Istoria Militară a poporului român*, vol. I, Ed.Militară, București, 1984, p.118. (în continuare: *Istoria militară...*).

amenajate depozite de arme, hrană și magazii pentru bogățiile comandantului, iar la etaj era dispusă cazarma și posturile de luptă pentru garnizoană (Blidaru și Căpâlna – jud.Alba, Tilișca – Jud. Sibiu) ș.a.

Regele Burebista, pe timpul expedițiilor, dispunea de unele efective care erau lăsate în cetăți având obligația de a apăra cetatea împotriva dușmanilor din afară și de a executa unele reparații curente. Aceștia erau cazați în barăci, grupuri de locuințe și turnuri locuințe construite în incinta cetăților.

În perioadele premergătoare războiului, pe timpul instruirii și marșului, războinicii erau cazați în corturile din tabere și în casele locuitorilor. Corturile erau confecționate din țesături din pânză sau piei de animale. Însuși regele **Burebista** se îngrijea de amenajarea și întreținerea în stare de funcționare a taberelor, asigurând condiții de cazare a efectivelor, condiții de depozitare a alimentelor și armamentului, cu scopul de a pune pe picior de luptă oastea și a o pregăti prin exerciții în vederea confruntării cu dușmanul.

Un sistem ingenios de aprovizionare cu apă, a fost descoperit prin cercetări arheologice, și anume existența unor bazine circulare pentru colectarea apei de ploaie (Costești), iar la Blidaru exista o cisternă cu pardoseala executată cu var hidraulic, cenușă și cărbuni de lemn cu instalații de conducte și de decantare a apei din lut ars (Sarmizegetuza) sau din țevi de teracota (dealul Faeragului). Captarea apei se făcea cu ajutorul unui vas din lemn sau apeducte (Apulum).

Pe Columnă sunt reprezentate secvențe din luptele propriu-zise dintre daci și romani. În finalul luptelor se petrece un episod foarte dramatic: dacii se îngrămădesc în jurul unui vas, din care, cu cești în mâini, scot un lichid pe care îl beau cu nesaț; apoi unii au căzut ca secerați, alții abia se țin pe picioare. Unii autori au văzut în această scenă o otrăvire voluntară în masă sau un ritual. Însă, după cum am arătat mai sus, apă exista în cetățile dacice, dar în cantități limitate, iar la cucerirea Sarmizegetuzei, romanii au încercuit cetatea, au descoperit izvoarele și conductele,

rezervele de apă din interior terminându-se, în mod firesc dacii nu au mai putut rezista, iar scena reprezintă împărțirea ultimilor picături de apă din reședința lui **Decebal** și prăbușirea apărătorilor ei doborâți de sete³.

În funcție de necesitățile militare, în cetăți, tabere și așezări fortificate, se găseau hambare de cereale, depozite pentru alimente și armament, iar rezervele de carne puteau fi păstrate și în vin⁴.

Referitor la, construcțiile ridicate în scopul stăvilirii expansiunii maghiare, teritoriul Transilvaniei, a fost asigurat cu o rețea de întăriri atât la frontieră cât și în adâncime. În secolele XIII-XV, au existat cetăți ca: Alba Iulia, Brașov, Deva, Chioar, Ciceu, Cetatea de Baltă, Orșova, Șoimuș, Feldioara, Lipova, Hunedoara (dupa 1446 a fost transformată în castel de reședință), și Sibiu (modernizată după 1550).

Pe văile Someșului și Mureșului – atrași de rodnicia pământului și de zăcămintele de sare necesare turmelor lor, s-au așezat treptat mici grupuri de maghiari. Deoarece potențialul lor demografic era foarte redus, nu au putut să afecteze omogenitatea etnică românească a Transilvaniei, și, în consecință, să-și realizeze scopurile politice agresive urmărite de feudalitatea maghiară. De aceea s-a apelat la populații din alte zone geografice, aducând pe așa numiții „*oaspeți*”- cum erau denumiți în vechile documente ale vremii. Coloniștii germanici au fost stabiliți, la începutul secolului al XIII-lea, pe valea Mureșului mijlociu, noii veniți stabilindu-se la Cricău, Ighiu, Romos, Alba Iulia, în depresiunea Sibiului, pe valea Hârtibaciului, în bazinul Someșului Mare și al Bistriței⁵.

Satelor din domeniul cetății, le reveneau sarcina de a întreține, reface și repara cetățile ori garnizonarea lor, iar punctele nevralgice ale apărării fiind alcătuite din corpuri de mercenari.

---

³ *Ibidem*, p.172.

⁴ *Armata a IV-a...*, p.315.

⁵ *Istoria militară...*, p. 311.

Țăranii erau obligați să participe prin muncă cu mijloace proprii, cu brațele și cu priceperea lor la marile construcții militare. În anul 1556, când la subcetățile Gherla și Beclean s-au ridicat două castele, pentru muncă au fost aduși toți colonii din comitatele Cluj și Dăbâca, fiind obligați să aducă sape, securi, sfredele și alte obiecte, totodată și un car la fiecare 10 coloni. Țărănimea independentă, deși constituia principalul rezervor de oameni pentru oștire, era în dezavantajul nobililor de a fi folosită la altceva decât la punerea în valoare a pământurilor. De aceea inițiativa de înrolarea iobagilor în oștire n-a fost pe placul nobilimii și ca atare au sabotat-o. *Approbatæ Constitutiones Regni Transilvaniae* statuau interzicerea pentru toți țăranii și iobagii de a merge călare (edict din 1638), iar special pentru țăranii români interdicția de a purta sinețe, lăncii, săbii, topoare de luptă, sulite și orice fel de arme și echipament militar. Se exceptau totuși doar cei care primiseră de la stăpâni vreo însărcinare care necesita prezența armelor⁶. O funcție importantă a cetăților a fost aceea de locuire, folosindu-se spațiile și construcțiile în scop de cazare. În interiorul donjoanelor organizarea era aceeași cam în general: locuința castelanului la primul nivel, spații de cazare pentru garnizoană la etajele superioare, camerele de locuit cu dimensiuni și forme variabile, dispuse la parter sau la etajele construcțiilor interioare.

Până în sec. al XVI- lea, mobilierul era din lemn vopsit, iar tavanul în culori vii: verde, alb, argintiu și roșu. În grosimea zidurilor se foloseau și nișe amenajate având rolul de odihnă a trupei. La Sighișoara, pentru porțiunea de zid dintre Turnul Frânghierilor și Turnul Măcelarilor, la supraînălțare, sub conducerea bravului primar **Martin Eisenburger**, în cursul primei jumătăți a sec. XVII, au participat: „consilieri, cetățeni, femei și copii lucrând cu mare sârguință, terminând tot zidul în numai trei săptămâni”⁷.

⁶ *Ibidem*, p.337.

⁷ Gh.Baltag, *Sighișoara, Schässburg, Segesvár*, Ed.Nereamia Napocae-Cristian Matoș, Cluj-Napoca, 2000, p.174.

Pentru încălzirea trupei garnizoanei se foloseau sobele și căminele, rareori fiind atestate coșuri de fum construite prin zidirea în diagonală a colțului donjonului până la ultimul nivel, pentru a prelua fumurile de la fiecare etaj în parte.

Majoritatea încăperilor erau întunecoase, deoarece iluminatul natural se realiza prin ferestre mici și înguste.

Atunci când aveau loc chemări pentru pregătire și instruire, iar locul de staționare al trupelor era în loc deschis, cazarea cadrelor se făcea în corturi, în timp ce a trupei se făcea în colibe sau frunzare.

Unitățile grănicerești înființate în Transilvania la 13 octombrie 1761, (după ce **gubernatorul militar al principatului, generalul Buccow** a primit, la 5 iulie 1761, ordinul să înainteze Consiliului aulic de război un proiect în vederea înființării unităților grănicerești), aveau efectivele cazate în sate și corturi, iar efectivele de armată (gărzile domnești) erau cazate în cetăți și curți domnești⁸.

Urmau să fie înființate două regimente grănicerești românești între Someșul Mare și Bistrița până la Munții Gurghiului: unul de infanterie și unul de cavalerie (dragoni). Iar spre sud, pe lângă crestele Munților Trascăului și Ciucului și până la Brașov se preconiza constituirea regimentelor secuiești. De-a lungul Carpaților Meridionali, până la Poarta de Fier a Transilvaniei, trebuia dislocat un regiment românesc de infanterie.

Unul din fundamentele cele mai bune pentru intrarea națiunii noastre în cultură și civilizație, releva **George Barițiu** (1812-1893), a fost „**Statutul grăniceresc**”, datat la 12 noiembrie 1766, în care se specifică: „*îndatorirea principală a tuturor românilor grăniceri este ca atât în timp de război, cât și în timp de pace să se îngrijească de apărarea granițelor, să fie de strajă în garnizoane și la poteci, să mențină siguranța țării, prin urmărirea hoșilor și împedirea importului și exportului clandestin de mărfuri și bucate prohibite, precum și prin prevenirea, în*

---

⁸ Armata a IV-a..., p.316.

conformitate cu ordinele date de mai marii lor, a tuturor fraudelor de orice fel ar fi și a trecerii graniței”⁹.

Generalul imperial Ziskovic lauda destoinicia românilor, exprimându-și nădejdea că ei vor fi în viitor soldați viteji: „se știe prea bine că în multe regimente (habsburgice), se află un număr considerabil din acești oameni, care o dată desprinși cu serviciul, se poartă foarte bine”¹⁰.

Nu au fost necesare realizarea unor construcții specifice militare sau activități distincte de asigurare a cazării datorită structurilor organizatorice și a unei mari dispersări în teritoriul Transilvaniei.

În Transilvania, odată cu instalarea trupelor habsburgice în anul 1687, s-a menținut până în anul 1711, când unitățile militare românești au fost desființate, o dualitate de forțe.

Prima cazarmă militară în Transilvania a fost construită în jurul anului 1500 la Alba Iulia, cu destinația de Colegiu Academic unde se presupune că a dormit în anul 1599 **domnitorul Țării Românești Mihai Viteazul** (1593-1601), incendiată în 1662 de turci, lăsată în paragină 25 de ani, când în 1687 este reamenajată și pusă în folosință de trupele imperiale.

Au mai fost construite: în anul 1603 cazarma Podu Mureș (Tg. Mures), în anul 1837 actuala clădire a Spitalului Militar Cluj-Napoca, în anul 1860 cazarma 304 Alba-Iulia, în anul 1867 cazarma Comandamentului Armatei a 4-a și cea din Satu-Mare, în anul 1840 cazarma Regimentului 1 Valah din Orlat (Jud. Sibiu) și regimentul 2 Valah Năsăud, în anul 1878 cazarma 415 Alba-Iulia, în anul 1885 cazarma Comandamentului Corpului 6 Armată Tg. Mureș, în anii 1890-1892 cazarmile din Oradea, în anul 1897 la Bistrița, în anul 1898 la Dej (cazarma Comandamentului Corpului 7 Armată).

---

⁹ *Istoria militară...*, p.360.

¹⁰ *Ibidem*, p.359.

În aceeași perioadă se construiesc și cazărmile: Brașov, Făgăraș, Sibiu, Deva, Timișoara, Lipova și Caransebeș.

În timpul domniei **împărătesei Maria Tereza** (1740-1780), a fost construită cazarma nr.1187 din Arad în anii 1763-1783, în anul 1892 cazarma Borșa, în anul 1897 cazarma Prundu Bârgăului și în anul 1898 cazarma Abrud și Gai-Arad.

xxx

Multe clădiri și terenuri vor fi disponibilizabile datorită desființării unor unități și garnizoane care țin de patrimoniul armatei. De aceea se impune o analiză foarte serioasă și măsuri optime pentru ca patrimoniul armatei să-și găsească cea mai potrivită întrebuințare.

**Militärbauten und –Grundstücke als Patrimonium der
4-ten Armee „„TRANSILVANIA”
Fortentwicklung der Militärbauten von ältesten Zeiten bis 1830
(Zusammenfassung)**

Die Militärbauten waren eine von den hervorragenden Kreationen der Daker. Es wurden vor allem in der Zeit der Dakerkönige Burebista und Decebal, Burgen ausgesprochen militärischen Charakters errichtet, mit permanenten Garnisonen, errichtet.

Die Burgen waren von den üblichen Befestigungselementen und zwar: Erdwälle mit Palisaden und Graben von unterschiedlicher Tiefe. Später kamen Mauern aus bearbeiteten Steinen, ohne Bindemittel hinzu.

Die Instandhaltung der Burgen war Aufgabe der umliegenden Dörfer, die Bauern waren auch verpflichtet an den Bauarbeiten teilzunehmen.

Die erste Militärkaserne wurde um 1500 in Alba-Iulia errichtet, es folgte jene aus Tg-Mures, 1603 und später dann, auf dem ganzen Territorium Siebenbürgens.

Cuvinte cheie: cetate, garnizoană, grăniceri, armată

Schlüsselwörter: Burg, Garnison, Armee, Grenzsoldaten.